

Programy

Obchod pro mír a stabilitu?

Program se zaměřuje na obchod se zbraněmi, který zásadním způsobem ovlivňuje dynamiku ozbrojených konfliktů. V jeho průběhu účastníci a účastnice srovnávají etické a ekonomické aspekty tohoto odvětví obchodu. Konkrétně se pak věnuje roli České republiky v mezinárodním obchodu se zbraněmi.

Cíle	<ul style="list-style-type: none"> • Účastníci a účastnice pojmenují charakteristiky zboží, se kterým je ekonomicky výhodné obchodovat. • Účastníci a účastnice porozumějí roli České republiky v obchodu se zbraněmi. • Účastníci a účastnice posoudí etické a ekonomické důvody pro obchod se zbraněmi a proti němu a vysvětlí jejich rozpor.
Doba trvání	120 minut (bez přestávek)
Věk	15+
Pomůcky	tabule/flipchart, fixy, <i>Tato země...</i> – úryvky s informacemi o vývozech zbraní k rozstříhání do skupin (příloha 1), <i>Slepá mapa světa</i> – pro každého k zakreslování (příloha 2), <i>Made in Czech Republic</i> – text o obchodu se zbraněmi (příloha 3)

Původní verze programu byla uveřejněna v publikaci:

BIOLEK, Jaroslav, MALÍŘOVÁ, Eva, ed. *PodObal: příručka pro výuku o globálních souvislostech našeho obchodování*. Brno: NaZemi, 2011.

Kompetence globálního občanství

Jednání ve prospěch spravedlnosti a rovnosti

Nakládání s konflikty

Cíle udržitelného rozvoje

- 9** Průmysl, inovace a infrastruktura
- 16** Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (5 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *V této lekci se budeme bavit o obchodě, zvláště o jednom jeho specifickém odvětví.*

Obchod (20 minut)

Na úvod rozdělte účastnice a účastníky do dvojic a vyzvěte je k zamyšlení nad otázkou: *S kterým zbožím se nejvíce vyplatí obchodovat?* Doplňte zadání:

- *Vymyslete a sepište alespoň pět věcí, se kterými se vyplatí obchodovat.*
- *Ke každé věci dopište zdůvodnění, proč si myslíte, že se s ní vyplatí obchodovat.*

Nechejte skupiny postupně sdílet jejich nápady. Zapisujte je na tabuli či flipchart a vyzvěte, ať své volby zdůvodní: *Proč si myslíte, že toto zboží patří k nejméně výhodným? Nejméně výhodným v jakém smyslu?* Dejte prostor pro komentáře ostatních.

- Můžete se zeptat, zda má toto zboží kromě uvedených charakteristik ještě něco společného. Je pravděpodobné, že hodně zboží ze seznamu je předmětem ilegálního obchodu. Pokud to zúčastnění sami nepojmenují, neupozorňujte na to.

Každý si pak sám pro sebe zboží rozdělí do dvou skupin podle toho, s jakým by byl ochoten obchodovat, a s jakým ne. Nechejte pak o každém zboží hlasovat. Výsledek můžete naznačit na flipchart u každého zboží. Posbírejte důvody, proč by se zbožím obchodovali a proč ne. Odpovědi můžete zaznamenávat.

Tato země... (30 minut)

Uveďte: *Nyní se budeme věnovat konkrétnímu odvětví – obchodu se zbraněmi, který je specifický tím, že zboží je drahé na vývoj a výrobu a zároveň se rychle spotřebovává – je po něm tedy celosvětově velká poptávka. Obchod se zbraněmi však otevírá další otázky, které jdou nad rámec uvažování, zda se takový obchod vyplatí, či nikoli. Vezměte si úryvky s informacemi o vývozu zbraní (příloha 1), ve kterých není napsané, jaké země se informace týkají.* Vysvětlete další postup:

- Přečtěte si ve dvojicích texty a tipněte si, o které zemi se v nich hovoří. Tuto zemi zakreslete do slepé mapy světa (příloha 2).
- Ke každému úryvku o vývozech vymyslete a запиšte na zvláštní papír alespoň jednu otázku, která vám po prostudování úryvku přišla na mysl.

Nechte zúčastněné tipovat, o jakou zemi se jedná, a pokud na to neprijdou, prozradte jim, že se jedná o Českou republiku. Úmyslně jsou voleny méně známé informace, nevádí tedy, když nikdo správnou odpověď neuhodne.

- Diskutujte nad tím, co skupiny zaujalo a o čem by se chtěly dozvědět více.
- Otázky zaznamenávejte na tabuli či flipchart, vrátíte se k nim v reflexi.

Vývoz zbraní z ČR – podvojný deník (40 minut)

Rozdejte text o obchodu se zbraněmi (příloha 3), který stručně shrnuje příčiny a principy vývozu zbraní z ČR.

Zadejte četbu metodou „podvojný deník“ (dual-entry diary, Berthoff, 1981). Ta slouží k tomu, abychom mohli lépe spojit materiál z textu se svými vlastními prožitky a s tím, co nás mimořádně zajímá. K podvojnému deníku potřebuje každý čistý list papíru rozdělený vodorovnou čarou na dvě poloviny (viz tabulka 1).

- Zadejte: *V průběhu četby se zastavujte a dělejte si poznámky. Do levé části tabulky patří doslovný přepis pasáže, která vás zaujme, a do pravé části pak vaše poznámky a připomínky k této citaci. Je důležité psát si deník hned při prvním čtení textu.*
- Můžete zadat, jaký nejvyšší počet záznamů by měli účastníci a účastnice ve svém zápisníku mít.

Tabulka 1. Zadání podvojnýho deníku

Doslovný přepis pasáže, která mě zaujala	Mé poznámky a připomínky
<ul style="list-style-type: none"> • např. tím, že mi připomněla nějakou zkušenost • nebo mě zmátlá • nebo obsahuje něco, s čím výrazně nesouhlasím 	<ul style="list-style-type: none"> • Čím byl úryvek pro mě tak zajímavý, že jsem si jej poznamenal/a do zápisníku? • Jaké myšlenky ve mně vyvolal? • Co bych se chtěl/a zeptat?

Následně se zúčastnění rozdělí po čtyřech až šesti a v těchto skupinkách sdílejí citáty, které je zaujaly, a komentáře, které si zapsali do podvojného deníku. Procházejte mezi skupinami, abyste mohli sledovat jejich úvahy. Každou skupinu nechte formulovat odpověď na otázku: *Proč se obchoduje se zbraněmi?*

- Dejte prostor všem skupinám, aby se k otázce vyjádřily.
- Můžete se doptat: *Co vás napadlo v souvislosti s citátem na konci textu? Jak tomu rozumíte?*

Závěrečná reflexe (30 minut)

Projděte společně otázky na flipchartu z aktivity *Tato země...* a zeptejte se, zda k nim účastníci a účastnice našli v textu odpovědi. Pokud nějaké otázky zbudou, uveďte zdroje informací, kde je možné odpovědi vyhledat. Můžete to zadat i jako domácí úkol.

Společně si v rámci reflexe odpovězte na následující otázky:

- *Co vás nejvíce zaujalo?*
- *Proč se obchoduje se zbraněmi?*

Na závěr se věnujte zamyšlení nad tématem odpovědnosti za dopady použití zbraní:

- *Jsou výrobci zbraní zodpovědní za to, jak se se zbraněmi nakládá?*
- *Jaký rozdíl vidíte mezi běžně obchodovaným zbožím a zbraněmi (uvažovanými jako obchodní artikl)?*
- *Za jakých okolností byste se zbraněmi obchodovali?*

Pro uzavření nechte každého po kruhu maximálně jednou větou říci, co si z programu odnáší.

Zdroje

Použité zdroje

- *Výroční zprávy o kontrole vývozu vojenského materiálu* [online]. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu, © 2005-2019 [cit. 1. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/licencni-sprava/vyrocnizpravy-o-kontrole-vyvozu-vojskeho-materialu--rucnich-zbrani-pro-civilni-pouziti-a-zbozi-a-technologie-dvojho-uziti-v-cr--247458>.
- *Společná kritéria Evropské unie uplatňovaná při vývozu vojenského materiálu* [online]. Ministerstvo zahraničních věcí, 2008 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/363582/SP_944_cz_LexUriServ.pdf.
- *Kodex chování EU pro vývoz zbraní* [online]. Rada EU, 2008 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexU-riServ.do?uri=OJ:C:2009:066E:0048:0049:CS:PDF>.

Doporučené zdroje

- *Odzbrojovka* [online]. Brno: NESEHNUTÍ [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: <https://zbrane.nesehnuti.cz>.
- *Zbraně pod kontrolou* [online]. Praha: Amnesty International ČR [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zbrane-pod-kontrolou>.

Příloha 1

Tato země...

Tato země patřila za studené války k sedmi největším vývozcům zbraní na světě. V rámci zemí Varšavské smlouvy byla druhým největším výrobcem zbraní.

Tato země byla největším dovozcem zbraní na Srí Lanku, kde přes 25 let trval konflikt mezi separatistickými Tamilskými tygry a místní vládou. Během konfliktu zemřelo až 100 tisíc lidí.

Tato země vyvážela zbraně do Libanonu, Sýrie i Izraele. Všechny tyto státy mezi sebou válčily v roce 2006 při izraelské invazi do Libanonu proti hnutí Hizballáh.

Tato země zásobovala zbraněmi režim Islama Karimova, jehož vláda byla označována za diktaturu a kritizována za porušování lidských práv, mučení, cenzuru, falšování voleb a masakr civilistů.

Tato země vyváží zbraně do zemí, jako jsou Saúdská Arábie, Egypt, Spojené arabské emiráty, Turecko, Izrael nebo Vietnam, které jsou problematické z hlediska ochrany lidských práv.

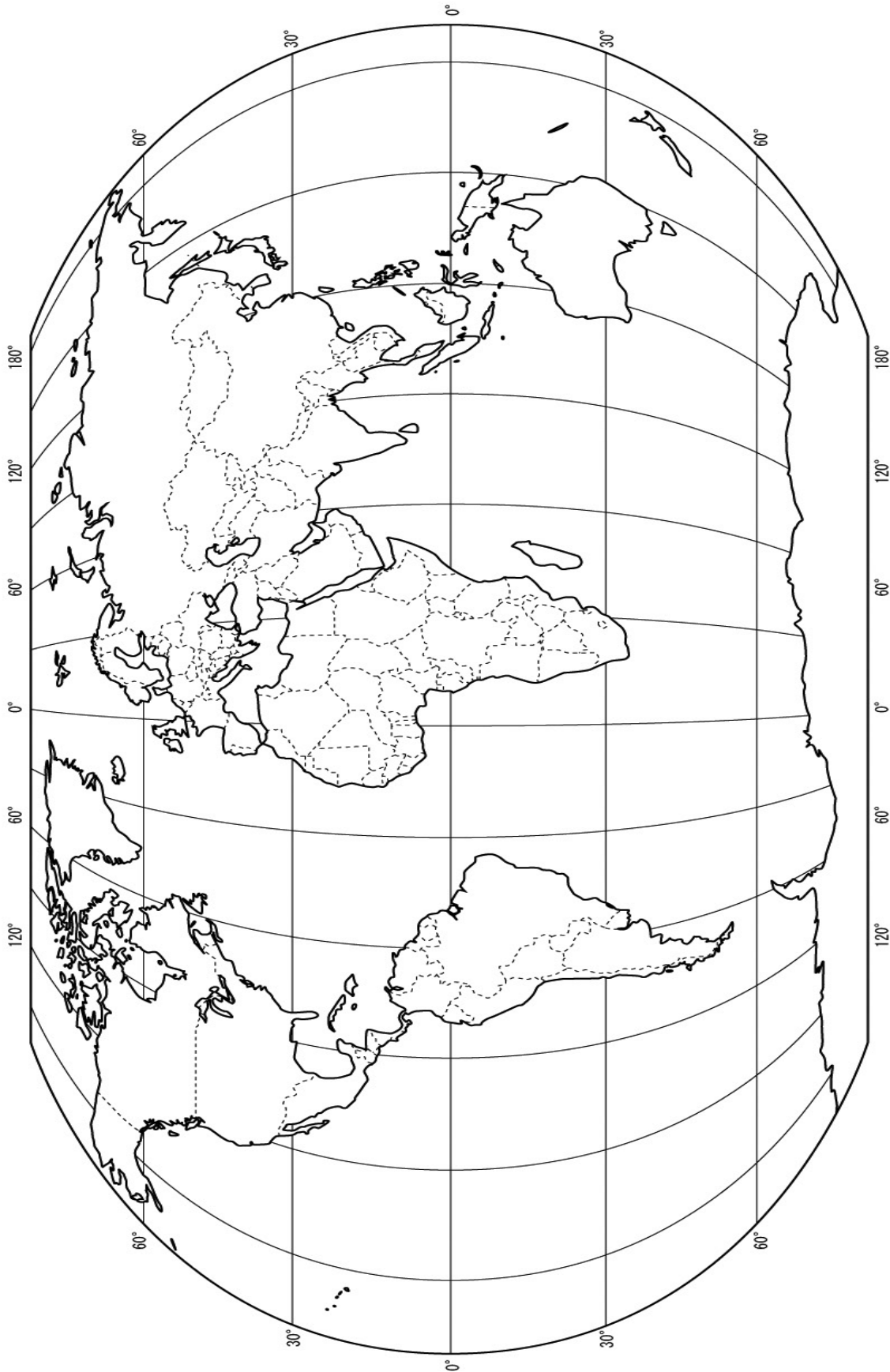
Tato země patří mezi šest zemí světa, které v roce 2007 hlasovaly proti přijetí rezoluce OSN upozorňující na škodlivost zbraní s ochuzeným uranem (pro bylo dalších 122 zemí, 35 se zdrželo). Tyto zbraně používali spojenci ve válce v Iráku, Kosovu, Afghánistán, Libyi i Sýrii.

Tato země poskytla Iráku zbraně prostřednictvím svého ministerstva kultury. Odůvodněním byla ochrana iráckých historických a kulturních památek. Je však dokázáno, že tyto zbraně byly použity povstalci.

Tato země pořádá pod záštitou vlády jednou za dva roky veletrh, kde se setkávají špičky světového zbrojařského průmyslu.

Tato země chtěla na začátku 90. let minulého století po skončení studené války obchod se zbraněmi z etických důvodů značně omezit. Její nová, demokraticky zvolená vláda vytvořila Program konverze zbrojního průmyslu, který počítal s takřka 90% útlumem zbrojní výroby. Nicméně z projektu po dvou letech sešlo, neboť vývoz zbraní pomáhal ekonomice země.

Příloha 2

Příloha 3

Made in Czech Republic

Československo bylo za studené války druhým nejvýznamnějším výrobcem zbraní ze států Varšavské smlouvy a sedmým největším vývozcem zbraní na světě. V roce 1987 dosáhl zbrojní průmysl svého největšího rozvoje a zaměstnával přes 120 000 lidí. Na začátku 90. let po pádu komunistického režimu došlo k utlumení českého zbrojařského průmyslu, který byl označen vládními představiteli, v čele s prezidentem Václavem Havlem, jako neetický.

Mnohé zbrojovky tak byly zavřeny. Politika Československa a následně i nově vzniklé České republiky se ale zaměřila na vstup do NATO, což vyžadovalo i modernizaci a přezbrojení české armády i policie. Ve skladech se tak opět nahromadila stará výzbroj za desítky miliard korun. Profesionalizace armády dále vedla ke snížení množství používané výzbroje a k navýšení přebytku zbraní. ČR již zdaleka nevyrábí vojenský materiál v tak velkém množství jako dříve a produkuje omezený sortiment (ruční zbraně, miny, optická zařízení). Na vývoz však často směřuje starý arzenál, někdy dokonce jako druh rozvojové pomoci jiným státům. Český vojenský materiál se dostal do rukou například afghánskému Talibanu, diktátorskému režimu v Uzbekistánu, autoritativním režimům Jemenu, Egypta a Sýrie, válečníci Srí Lance, Zimbabwe či Muammaru Kaddáfímu.

Evropská unie má jednotný Kodex pro vývoz vojenského materiálu, který zakazuje vyvážet zbraně do zemí, v nichž jsou hrubě porušována lidská práva. Tento Kodex byl povýšen na Společný postoj EU. Stanovisko Ministerstva zahraničních věcí z roku 2009 vůči tomuto Kodexu o obchodu se zbraněmi zní: „Každá vyspělá demokratická země, která vyrábí a vyváží vojenský materiál, je zároveň zodpovědná za to, aby nebyl použitý k jiným než legálním účelům či se nedostal do nepovolaných rukou (teroristům, nelegálním ozbrojencům, nelegálním obchodníkům se zbraněmi, organizovanému zločinu apod.). Je též povinna preventivně zabránit takovým exportům, které by mohly přispět k eskalaci mezinárodních a vnitrostátních konfliktů, mohly být zneužity pro potlačování lidských práv či mohly poškodit bezpečnostní zájmy spojenců a spřátelených zemí.“

Prodej zbraní z ČR podléhá kontrole Ministerstva průmyslu a obchodu, které po získání souhlasu Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva obrany a Ministerstva vnitra vydává povolení firmám, jež chtějí s vojenským materiálem obchodovat. Firmy dále potřebují získat licenci na konkrétní vývoz. Jak je tedy možné, že se české zbraně vyvážejí do zemí, v nichž probíhají občanské války nebo jsou potlačována lidská práva, což je v rozporu se stanoviskem vlády a kodexem EU? Ačkoli ministerstva vydávají na vývoz licence, aby nedocházelo k ilegálnímu exportu zbraní, vše se děje za zavřenými dveřmi. Část údajů týkajících se udělených licencí, jmen firem, množství a druhu vývozu a jeho konečného určení podléhá vládnímu nařízení, které z nich činí obchodní tajemství. Příčiny popisuje Milan Štefanec, analytik organizace NESEHNUTÍ: „Pokud bychom ty staré zbraně a munici nevyvezli, museli bychom je ekologicky zlikvidovat. Například rozřezání jednoho tanku stojí okolo čtvrt milionu korun, takže i darovat jej vychází levněji. Vývoz lze zdůvodnit i politicky, tedy povinností podporovat vojenské síly Afghánistánu, novou vládu Iráku či prozápadní směr v Gruzii.“ Bývalý ministr obrany Karel Kühnl, který se snažil obhájit darování 6000 tun munice do Afghánistánu, doslova řekl: „Ušetřili jsme, a navíc pomohli ke stabilizaci regionu.“

Konflikt jako příležitost

Autorský tým: Adam Čajka, Petra Frühbauerová, Eliška Hanzlová, Martin Jestřábek, Eva Malířová, Ondřej Stejskal

Sazba a grafická úprava: Filip Hauser

Korektury: Lucie Krejčí

Vytvořilo NaZemi, z. s.

Naší vizí je společnost, která přiznává právo na důstojný život všem. Společnost, jež chápe globální propojenost světa a vnímá svoji odpovědnost za dlouhodobou udržitelnost života na Zemi. Společnost reflektující vzájemnou závislost lidí, míst, ekonomik a přírody ve svém jednání. Společnost solidární a otevřená novým myšlenkám a představivosti, že jiný svět je dosažitelný.

Naší cestou je...

TRANSFORMATIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, které je nástrojem hluboké společenské změny, reflektuje současné problémy a vede k hledání jejich řešení.

DŮSTOJNÁ PRÁCE prospívající člověku i jeho okolí, vykonávaná z vlastní vůle a s plným vědomím jejího dopadu.

FUNGOVÁNÍ ORGANIZACÍ založené na důvěře a spolupráci, které lidem umožňuje rozhodovat o jejich práci a pomáhá jim naplňovat jejich potřeby.

ODPOVĚDNÁ SPOTŘEBA pevně spjatá s odpovědnou výrobou, reagující na zhoršující se stav světa.

NERŮST a změna ekonomického systému, jež umožní uspokojit potřeby všech s respektem k limitům planety.

www.nazemi.cz